

نقوش نشان در مهرهای ساسانی

فریبا شریفیان
کتایون فکری پور

با همکاری پژوهشگاه میراث فرهنگی

بررسی اجمالی

نقوش نشان در مهرهای ساسانی

کتاب سده

بررسی اجمالی

نقوش نشان در مهرهای ساسانی

فریبا شریفیان

(عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی)

کتایون فکری پور

(عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی)

کتاب سده

(با همکاری پژوهشگاه میراث فرهنگی)

بررسی اجمالی نقوش نشان در مهرهای ساسانی

فریبا شریفیان (عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی)
کتایون فکری پور (عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی)

ویراستار علمی: آزاده حیدرپور

چاپ اول: ۱۴۰۱

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

آماده سازی و تولید: آتلیه ی سده

صفحه آرا: کیمیا ادرسی

ناظر فنی چاپ: فرهاد جاوید

چاپ و صحافی: تهرانی

تمامی حقوق محفوظ است. هیچ
بخشی از این کتاب بدون اجازه ی
مکتوب ناشر قابل تکثیر یا تولید مجدد
به هیچ شکلی از جمله چاپ، فتوکپی،
انتشار الکترونیکی، فیلم و صدا نیست.
این اثر تحت پوشش قانون حمایت
از حقوق مؤلفان و مصنفان قرار دارد.

ISBN: 978-600-8968-59-7

کتاب سده

تلفن: ۰۹۱۲۲۴۷۲۸۳۸ - ۶۶۸۶۲۱۴۳

سرشناسه	:	شریفیان، فریبا، ۱۳۵۱
عنوان و نام پدیدآور	:	بررسی اجمالی نقوش نشان در مهرهای ساسانی / فریبا شریفیان، کتایون فکری پور.
مشخصات نشر	:	تهران: کتاب سده، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	:	۷۲ ص: (مصور رنگی)، جدول.
شابک	:	۷ - ۵۹ - ۸۹۶۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۵۴ - ۷۳؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	:	مهرها -- ایران -- تاریخ -- ساسانیان، ۲۲۶ - ۶۵۱ م.
شناسه افزوده	:	فکری پور، کتایون، ۱۳۵۲
رده بندی کنگره	:	CD۵۳۹۱
رده بندی دیویی	:	۷۳۷/۶۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۸۵۰۲۸۸۷
ایده ها	:	ف

سرسخن

مهرها از یافته‌های مهم باستانی هستند که اطلاعات بسیار وسیع و موثقی در خصوص نام‌جای‌های جغرافیایی و اسامی خاص و مناصب شغلی در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهند. علاوه بر این اطلاعات، نقوش روی مهرها باور و نگرش‌های مردمان آن‌زمان به جهان پیرامون خود را نشان می‌دهد. نقوش روی مهرها، افزون بر انتقال جنبه‌های زیبایی بصری به بیننده، اندیشه‌های سازندگان آن را نیز منتقل می‌کند. گروه بزرگی از مهرها تنها نقوش هندسی انتزاعی بر خود دارند. درباره‌ی معانی این نقوش اختلاف نظر بسیار است. عموماً این نشان‌ها به عنوان نمادهای غیر قابل تعبیر شناسایی شده‌اند. با وجود این، برخی این نمادها را صورت‌هایی تغییر یافته از خط پهلوی کتیبه‌ای می‌دانند که به گونه‌ای رمزآمیز مفهوم کتیبه‌ای را در دل خود جای داده است. سعی نویسندگان در نگارش این کتاب بررسی اجمالی این نقوش بر مهرهای ساسانی است. امید آنکه مورد توجه علاقه‌مندان قرار گیرد.

فریبا شریفیان، کتابیون فکری‌پور

تابستان ۱۴۰۰

مقدمه

آخرین شاهنشاهی ایرانی پیش از ظهور اسلام و حمله‌ی اعراب به ایران شاهنشاهی ساسانی است که پادشاهان آن از سال ۲۲۴ تا سال ۶۵۱ میلادی (۴۲۷ سال) بر ایران فرمان راندند. اردشیر بابکان مؤسس این شاهنشاهی یکپارچه بود که با شکست دادن اردوان پنجم، آخرین شاهنشاه اشکانی، ایران را مجدداً و برای نخستین بار پس از سقوط هخامنشیان یکپارچه ساخت و زیر فرمان یک شاهنشاهی قدرتمند درآورد. ساسانیان توانستند بر بخش‌های وسیعی از آسیای باختر تسلط پیدا کنند و در طول دوره‌ای بالغ بر ۴۰۰ سال قدرت برتر دنیای باستان باشند. شهر تیسفون، در نزدیکی بغداد در عراق، پایتخت ایران در این دوره بود. دوره‌ی ساسانی از مهم‌ترین، حساس‌ترین و تأثیرگذارترین دوره‌های تاریخ ایران شناخته می‌شود و طی آن تمدن ایرانی از خیلی جهات به نهایت شکوفایی و رونق خود رسید. تأثیر ایران بر فرهنگ روم در این دوره غیر قابل انکار است. تأثیر ساسانیان نه تنها به رومیان بلکه بر هند، چین، اروپای غربی و آفریقا هم رسید. شکل‌گیری هنر اروپایی و آسیایی در دوره‌های میانه مدیون تأثیرپذیری از هنر ساسانی بود. همچنین، مورخ‌ها بخشی از

دوران طلایی اسلام در هنر، معماری، موسیقی و دیگر زمینه‌ها را مدیون تأثیرات هنر ساسانی می‌دانند.^۱

جامعه‌ی ساسانی به گونه‌ی طبقاتی اداره می‌شد. جامعه به چهار طبقه‌ی موبدان، جنگاوران، دبیران و پیشه‌وران تقسیم می‌شد. دین رسمی شاهنشاهی ساسانی کیش زرتشتی بود و اوستا و زند منابع اصلی حقوقی و دینی حکومت ساسانی محسوب می‌شدند. دوره‌ی شاهنشاهی ساسانیان در سال ۶۵۱، پس از کشته شدن یزدگرد سوم طی حمله‌ی اعراب به ایران، به پایان رسید و ایران تحت سلطه‌ی اعراب مسلمان درآمد.^۲

مهرها از جمله آثار هاستند که نقش بسزایی در حل برخی مجهولات تاریخی دارند^۳ و در دوران‌های مختلف، به‌ویژه در عصر ساسانی، کاربرد وسیعی داشته‌اند، از مهر کردن فرمان‌های سلطنتی گرفته تا مهر کردن کالاهای شخصی.^۴ صاحبان مهرهای ساسانی گستره‌ی وسیعی از حکام، روحانیون و دیگر صاحب‌منصبان و نیز مالکان کالاها و افرادی از گروه‌ها و طبقات مختلف اجتماعی هستند.^۵ به‌رغم سابقه‌ی طولانی استفاده از مهر در ایران، مطالعات درباره‌ی مهرها و گل مهرها نسبت به سایر یافته‌های باستانی پیشرفت چشمگیری نداشته است.

مهرها و گل مهرها اطلاعات موثقی درباره‌ی اقتصاد ساسانیان در اختیار می‌گذارند. بیشترین مهرهای ساسانی به‌دست‌آمده متعلق به قصر ابونصر در نزدیکی شیراز (حدود ۵۰۰ مهر)، تخت سلیمان در آذربایجان (حدود ۳۰۰ مهر)، آق‌تپه در ترکمنستان (حدود ۳۰ مهر)، تپه‌کبودان در گرگان (حدود ۶۰ مهر) و انباری در دوین ارمنستان (بیش از ۱۰۰ مهر) است. همچنین، مهرهای بسیاری در موزه‌های داخل و خارج کشور

۱. دریایی، ۱۳۸۳: ۱۱ و ۵۸.

۲. شپیمان، ۱۳۸۳: ۸۰ و ۸۱.

۳. بیانی، ۱۳۷۵: ۷.

۴. جدی، ۱۳۸۷: ۱۳.

موجودند که متأسفانه تاریخ و محل کشف آن‌ها در هاله‌ای از ابهام است.^۱ بر اساس هر یک از مجموعه‌های یافت‌شده می‌توان فرضیه‌هایی را مطرح کرد. وجود مهرهایی در مجموعه‌ی آق‌تپه با نام کرمان و اردشیرخوره (قدیمی‌ترین شهر دوره‌ی ساسانی، واقع در دشت فیروزآباد پارس)^۲ حاکی از روابط اقتصادی ساسانیان با دورترین نواحی شاهنشاهی است. از سوی دیگر، پیدا شدن مهرهای ساسانی در شرق آسیا در سریلانکا نیز از وجود فعالیت اقتصادی ایرانیان در زمان ساسانیان در آن منطقه حکایت می‌کند.^۳ مهرها نه تنها برای امور مربوط به دادوستد کالا بلکه برای مهر و موم کردن اسناد دولتی نیز استفاده می‌شدند. از روی مهرها و گل مهرها می‌توان به فعالیت‌های اقتصادی دوره‌ی ساسانیان پی برد، فعالیتی که بسیار پررونق و پرتحرک بوده است.^۴ اثرمهرها بر روی گل‌مشته‌هایی به کالا بسته می‌شد و معرف مالک و محل تولید کالا بود. اثرمهر بر هر بسته‌ای نماد کیفیت کالا و ضمانت آن بود. به نوع اثرمهرها سندی اعتباری برای آن کالا محسوب می‌شد.^۵

جنس مهرهای ساسانی بیشتر سنگ‌های عقیق (جگری، سلیمانی و یمانی)، همتایت و یشم است. گیرشمن^۶ جنس این مهرها را علاوه بر موارد مذکور، از سنگ لاجورد و بلوره‌ی سنگی نیز می‌داند. گاهی نیز مهرها از سنگ‌های آهکی ساخته می‌شدند.^۷ وسیله‌ای که حکاکان برای تراش دادن این سنگ‌ها به کار می‌بردند نوعی مته‌ی خاص با سر الماس و از جنس مس بود که تراش‌هایی با عمق ۱/۵ تا ۱۳/۴ میلی‌متر را ایجاد می‌کرد. استفاده

۱. اشراقی و نادری قره‌بابا، ۱۳۸۶: ۱۳.

۲. شبیهان، ۱۳۸۳: ۱۴۲.

۳. دریایی، ۱۳۸۳: ۱۰۹ و ۱۱۰، نیز: دریایی، ۱۳۸۲: ۵۴ و ۵۵.

۴. اشراقی و نادری قره‌بابا، ۱۳۸۶: ۱۳.

۵. لوکونین، ۱۳۸۰: ۱۴۴.

۶. گیرشمن، ۱۳۹۰: ۲۴۱.

۷. واندنبرگ، ۱۳۴۵: ۲۲۴.

از الماس در مته‌های مخصوص مهرسازی را برای نخستین بار به ساسانیان نسبت می‌دهند.^۱

اکثر مهرشناسان وجود دو نوع مهر در زمان ساسانیان را محرز دانسته‌اند: مهرهای اداری و مهرهای شخصی.^۲ مهرهای اداری عاری از نقش و تصویر تنها دارای کتیبه‌ای در وسط مهر یا کتیبه‌ای در دورتادور مهر هستند. این کتیبه‌ها محتوی لقب یک مقام دولتی و عنوانش و گاهی همراه با نام‌جایی جغرافیایی بوده است.^۳ مهرهای اداری از مهرهای شخصی بزرگ‌تر بوده‌اند. مهرهای شخصی که در اکثر مواقع دارندگانشان صاحبان کالاهای شخصی بوده‌اند به تصویر حیوانات، پرندگان یا یک چهره‌ی انسانی منقوش هستند. گاهی در کنار این نقوش کتیبه‌ای محتوی نام شخص یا دعای یک دین‌دار وجود دارد.^۴

بر اساس متن پهلوی ماتیکان هزار دادستان، هیچ‌یک از مهرهای اداری قبل از قباد اول ساخته نشده‌اند. نخستین بار تهیه‌ی مهر برای موبد و آمارگر در زمان قباد اول رخ داد و مهر داور نیز نخستین بار به دستور خسرو اول ساخته شد.^۵ بی‌اطلاعی از چگونگی کشف این مهرها از موانع موجود در تعیین دقیق گاه‌نگاری مهرها است. بر اساس نظریه‌ی فرای و گوبل، با توجه به خط فارسی میانه و ریخت‌شناسی مهرها، مهرهای ساسانی به‌جامانده متعلق به اواخر دوره‌ی ساسانی هستند.^۶

گوبل در زیر مجموعه‌ی مهرهای شخصی از دو مهر ازدواج و مهرهای

1. Gorelick & Gwinnett, 1996: 76.

طلایی، ۱۳۹۲: ۱۶۲، بیانی، ۱۳۷۵: ۱۸.

2. Frye, 1973: 47.

3. Frye, 1974: 157.

ده‌پهلوان ۱۳۹۴: ۴۹.

4. Frye, 1973: 47.

5. Perikhanian, 1997: 214-215.

6. Bruner, 1978: 8-9; Frye 1973: 4.

بیگانه نیز یاد می‌کند که در خارج از قلمروی ساسانی به کار می‌رفته‌اند. گاهی نیز این مهرهای بیگانه متعلق به دوران قبل از ساسانی بوده‌اند.^۱ ریخت‌شناسی مهرهای ساسانی نیز در تقسیم‌بندی آن‌ها بی‌تأثیر نبوده است. برخی از مهرشناسان از منظر ریخت‌شناسی دو نوع مهرهای نگین‌انگشتی و مهرهای مسطح را در نظر گرفته‌اند.^۲ در دسته‌ی دیگر از مهرها کتیبه‌ای به‌صورت حروف اختصاری و نقش یک حیوان دیده می‌شود. این دسته از مهرها را گوبل تحت عنوان مهرهای نشان معرفی می‌کند که به‌عنوان علامت اختصاری شناسایی شخص، خاندان و موقعیت اجتماعی و رتبه‌ی او بر روی وسایل گوناگون ظاهر می‌شد.^۳

حکاکی و حجاری ساسانی که از حمایت‌های همه‌جانبه‌ی شاهان و حکام ساسانی برخوردار بود منجر به پیدایش نقش‌مایه‌های منحصر به فرد شد که از آن جمله می‌توان به نقوش روی مهرها اشاره کرد.^۴ نقش‌مایه‌های انسانی، حیوانی، گیاهی و هندسی مهم‌ترین نقش‌مایه‌های مهرهای ساسانی است. در این میان، نقوش حیوانی اصلی‌ترین نقش‌مایه‌های مهرهای ساسانی را تشکیل می‌دهند.^۵ شباهت برخی نقوش ساسانی و اشکانی از جمله تک‌چهره‌ها، جانوران، گاو کوهان‌دار و صحنه‌های شکار در مهرها گاهی مهرشناسان را در تشخیص دوره‌ی مهر به اشتباه می‌اندازد.^۶

انتخاب نقوش مهر نه‌تنها نشان خاصی برای دارنده‌ی مهر محسوب می‌شد، بلکه برای انسانی که ترس از دنیای ناشناخته‌ی اطرافش را داشت طلسمی بود که او را از شر نیروهای خبیث در امان نگه می‌داشت.^۷

۱. گوبل، ۱۳۸۴: ۳۸، ۴۰.

2. Bivar, 1969: 22.

۳. گوبل، ۱۳۸۴: ۱۳۷-۱۳۸.

Frye, 1973: 54.

۴. طلایی، ۱۳۹۲: ۱۵۶.

۵. همو، ۱۶۳.

۶. پوپ و اکرم، ۱۳۸۷: ۱۰۰۳.

۷. بیانی، ۱۳۷۵: ۱۲.

در شرق باستان مهر تراشان ضرورت تجسم مفاهیم اساطیری و دینی را در مهرهای خود باور داشتند، به گونه‌ای که مهرها، علاوه بر کاربردهای دنیوی به جای امضای دارنده‌ی مهر، در دفع بلا و راندن اهریمن از اهمیت بسزایی برخوردار بودند، موضوعی که نقش مهمی در تعیین نقوش روی مهرها داشت.^۱ عبارت کتیبه بیشتر مهرها با مفهوم یاری جستن از ایزدان حاکی از آن است که دارنده‌ی مهر با نقر این کتیبه‌ها در کنار نقوش یادشده به دنبال جلب رضایت و حمایت ایزدان برای خود است.^۲

واژه‌ی گل مهره (فارسی میانه: gil muhrag) وام‌واژه‌ای از تلمود آرامی^۳ در فارسی میانه است. گل مهره‌هایی که به صورت حلقه‌ی دستمال دور اسناد به کار می‌رفتند نخستین بار در دوره‌ی سلوکیان دیده شده‌اند. بیشتر گل مهره‌ها مربوط به اواخر دوره‌ی ساسانی است.^۴ با مطالعه‌ی گل مهره‌ها و با توجه به اینکه اکثر آن‌ها از اتاق‌های بسیار کوچک به دست آمده و این اتاق‌ها برای حفاظت از اسناد بایگانی مناسب نبوده است، به این نتیجه رسیده‌اند که گل مهره‌ها برای مهر کردن اسناد به کار نمی‌رفته است. نکته‌ی دیگر در مورد گل مهره‌ها اثر وجود یک تسمه یا نوار پهن در پشت آن‌ها است که آن را تأییدی بر استفاده نشدن گل مهره‌ها برای مهر کردن مدارک دانسته‌اند.^۵

از گل مهره‌های به دست آمده در نقاط مختلف ایران این نکته روشن می‌شود که آن‌ها برای مهر کردن عدل‌های کالا بوده و توسط آن‌ها اسامی شرکا و همچنین نشان رسمی روحانی محلی که از آنجا کالاها ترخیص

۱. پوپ و آکرمن، ۱۳۸۷: ۵۰۰.

۲. گیرشمن، ۱۳۴۹: ۲۴۴.

۳. تلمود (Talmud)، اسم خاص و واژه‌ای عبری، از ریشه‌ی آرامی، به معنای مطالعه و تعلیم است. کتاب تلمود دومین کتاب مهم دینی و مقدس یهودیان پس از عهد قدیم است که از آن با عنوان تورات شفاهی نیز یاد می‌شود. مجموعه‌ای حاوی شریعت شفاهی یهود و فتاوی فقیهان این قوم است.

4. Frye, 1989: 545.

۵. لوکونین، ۱۳۸۹: ۱۱۵.

می‌شده روی بسته‌ها افزوده می‌شده است. درواقع، گل مهرها حکم ضمانت‌نامه را برای محتویات بسته‌ها داشته‌اند و مهرهایی که پس از فروش کالا زده می‌شد به جای دفتر حسابدی بوده که سهم هر یک از شرکا را نشان می‌داده است.^۱

مهرهای ساسانی نخستین بار در اواخر قرن هجدهم میلادی به معنای واقعی بررسی شدند.^۲ سیلوستر دوساسی^۳ شالوده‌ی رمزگشایی خط پهلوی را در سال ۱۷۹۳ پی ریخت و پیرو آن زبان‌شناسان به خوانش کتیبه‌های برخی از مهرهای ساسانی توفیق یافتند. این دانشمندان عمدتاً به بررسی کتیبه‌های مهرها می‌پرداختند بی‌آنکه ظاهر مهری که کتیبه بر آن نقر شده را بررسی کنند، ظاهری که خود به تنهایی در معرفی یک مهر خاص به نسل‌های بعد نقش بسزایی ایفا می‌کرد. خوشبختانه، دو اثر معروف لاجرد از این قاعده مستثنا بود^۴ و توانست در نیمه‌ی قرن نوزدهم میلادی جزئیات برخی از مهرهای ساسانی را به تصویر بکشاند. در این دوره بود که نخستین کاتالوگ‌های انتشاریافته از مجموعه‌های غیرخصوصی، به‌ویژه مجموعه‌ی متعلق به موزه‌ی بریتانیا، پایه عرصه‌ی ظهور گذاشت.^۵ تلاش‌های ابتدایی در راستای ایجاد نظامی اصولی برای مجموعه‌های ساسانی متعلق به توماس در سال ۱۸۵۲ بود.^۶ او مقاله‌هایی در زمینه‌ی مهرهای ساسانی نوشت و به دنبال آن کاتالوگ مهرهای مجموعه‌ی کتابخانه‌ی ملی فرانسه^۷ و موزه‌ی سلطنتی برلین^۸ معرفی شدند که در حال حاضر تنها مورد اخیر قابل استفاده است. حاصل همکاری مشترک دانشمندان در دو رشته‌ی زبان‌شناسی و

۱. همان، ۱۱۶.

۲. در پیشینه‌ی پژوهشی از اثر ارژمند خانم گیزلن (۲-۸: ۲۰۰۷) استفاده شده است.

3. Silvestre de Sacy

4. Lajard 1837 and 1847.

5. Horn, 1890.

6. Thomas, 1852.

7. Chabouillet, 1858.

8. Horn/Steindorf, 1891.

باستان‌شناسی ایجاد شرایطی نوین برای تهیه کاتالوگ مهرهای ساسانی با توصیف دقیق از هر مهر و ارائه‌ی ترسیمی ظریف از آن است. روش حرف‌نویسی کتیبه‌های پهلوی به الفبای عبری در این کاتالوگ منسوخ شده است و کاتالوگ فاقد نسخه‌های تصویری اثر هر مهر است.

در نیمه‌ی نخست قرن بیستم علاقه‌ی کمی به مهرنگاری ساسانی نشان داده می‌شد. درحالی‌که علاقه به حفاریات و مطالعات باستان‌شناسانه‌ی دوره‌ی ساسانی رو به افزایش بود^۱، دلاپورت^۲ در تهیه‌ی کاتالوگ‌هایش از مجموعه‌مهرهای موزه‌ی لوور و وارد کردن مهرهای ساسانی در این کاتالوگ‌ها دست‌تنها بود.^۳ شماری از مهرها و گل‌مهرهای ساسانی در محوطه‌ی قصر ابونصر و شوش^۴ کشف شده است.

پژوهش‌های اخیر در تخت سلیمان^۵، تورنگ‌تپه^۶، تپه‌کبودان^۷، آق‌تپه^۸ و سایر محوطه‌ها منجر به معرفی تعداد زیادی مهر شد. به‌علاوه، در این راستا کشفیات غیرمترقبه‌ای نیز، همچون کشفیات منطقه‌ی گرجستان، شکل گرفت.^۹ به لطف هنر عکاسی در قرن بیستم، کاتالوگ‌های این قرن دربردارنده‌ی صفحات گسترده‌ای است که اثرمهرها یا خود مهرها را به تصویر کشیده است. بار دیگر از دهه‌ی ۱۹۶۰ به بعد شوق انتشار این مجموعه‌ها به وجود آمد. از مجموعه‌های قابل توجه می‌توان به مجموعه‌های

۱. فهرستی از مهرها و گل‌مهرها همراه با محل کشف آن‌ها ارائه شده است.

Harper (Frye 1973), p. 45.

2. Delaporte

3. Delaporte, 1920 and 1923.

۴. برای مهرها و گل‌مهرهای مکتشفه از قصر ابونصر نگاه کنید به: Frye, 1973; برای مهرهای مکتشفه از شوش نگاه کنید به: Delaporte, 1920; و برای مهرات نگاه کنید به: Casanova, 1925.

5. Göbl, 1976.

6. Gyselen, 1987.

7. Bayani, 1972.

همراه با اصلاح خوانش کتیبه‌ها توسط

Ph. Gignoux: Gignoux/ Gyselen, 1987, b. IBT 3-b. IBT

8. Gubaev/ Loginov/ Nikitin, 1996.

9. Gignoux, 1979.

موزهی هرمیتاژ سنت پترزبورگ^۱، موزهی بریتانیا^۲، انجمن سکه‌شناسی آمریکا^۳، موزهی هنر متروپولیتن نیویورک^۴، برخی از موزه‌های آلمان (از جمله برانشویگ، گوتینگن و کاسل^۵، هامبورگ و هانوفر^۶) و ژنو^۷، کتابخانهی ملی فرانسه^۸، موزهی اشمولین آکسفورد^۹، موزهی سلطنتی هنر و تاریخ، بروکسل^{۱۰}، گالری هنر والترز، بالتیمور^{۱۱}، موزهی هنرهای زیبای بوستون^{۱۲}، موزهی ملی آمستردام^{۱۳} و سایر مجموعه‌ها در لیدن و... اشاره کرد.^{۱۴} این‌ها نمونه‌هایی از مجموعه‌های مهرها در جاهای مختلف است. کتابخانهی ملی فرانسه نه تنها از لحاظ داشتن مجموعهی ارزشمندی از مهرهای رقیب است، بلکه مجموعهی قابل توجهی از گل مهرها را نیز در خود جای داده است. که این دارایی‌ها حاصل علاقه‌ی رومن گیرشمن به موضوع مهر است. محل کشف و منشأ اولیه‌ی اغلب مهرهایی که در موزه‌ها نگه‌داری می‌شوند نامعلوم است. خوشبختانه، در این مورد استثنائاتی هم وجود دارد که از آن قبیل می‌توان به مهرها و اثرمهرهای کشف‌شده از حفاریات شوش در خوزستان نام برد که در حال حاضر شماری از آن‌ها در مجموعه‌های کتابخانهی ملی و موزهی لوور نگه‌داری می‌شوند. مهرهای به‌دست‌آمده از قصر ابونصر در موزهی هنر متروپولیتن نیویورک و موزهی ملی ایران (ایران

1. Borisov/ Lukonin, 1963.

2. Bivar, 1969.

ژنیو برای تعدادی از کتیبه‌ها خوانش بهتری ارائه داده است: Gignoux, 1977.

3. Gropp, 1974.

4. Brunner, 1978.

5. Scherf/ Gerecke/ Zazoff, 1970.

6. Schlüter/ Platz-Horster/ Zazoff, 1975.

7. Vollenweider, 1967.

8. Gignoux/ Gyselen, 1987.

9. Gignoux/ Gyselen, 1987.

10. Gignoux/ Gyselen, 1987.

11. Gignoux/ Gyselen, 1987.

12. Gignoux/ Gyselen, 1987.

13. Rijksmuseum

14. Gyselen, 1997.

باستان سابق) نگه‌داری می‌شوند. پرودنس هارپر^۱ این مهرها را به‌طور مفصل همراه با طرح مهرها که در زمان کشفشان تهیه شده و با تصاویر آنها به چاپ رسانده است.^۲

برخی از مجموعه‌داران خصوصی نیز از روی علاقه به مهرنگاری ساسانی مجموعه‌های تحسین‌برانگیزی گرد آورده‌اند که البته به غیر از مجموعه‌ی دوکلرک^۳ سایر مجموعه‌ها شانس به چاپ رسیدن را نیافته‌اند. در پی اشتیاق و علاقه به تمدن ساسانی، در دهه‌ی ۱۹۶۰ انتشار مجموعه‌های خصوصی آغاز شد. محسن فروغی از نخستین کسانی بود که مجموعه‌مهرهای ساسانی خود را در اختیار مهرشناسان گذاشت. ریچارد فرای شمار زیادی از مهرهای این مجموعه را در سال ۱۹۶۸ به چاپ رساند^۴، همچنین تصاویر تعداد زیادی از مهرهای مجموعه‌ی فروغی را در اندازه‌های نسبتاً بزرگ همراه با شرحی مختصر و بدون اهتمام ورزیدن به خوانش کتیبه‌ها در مجموعه‌ی کتیبه‌های ایرانی^۵ منتشر کرد.^۶ چند سال بعد، فیلیپ ژینیو^۷ به تفسیر این مهرها پرداخت.

پژوهش‌هایی نیز درباره‌ی نمادپردازی مهرهای ساسانی به‌طور پراکنده در قالب کتاب، پایان‌نامه و مقاله توسط پژوهشگران ایرانی صورت پذیرفته است. این پژوهش از آن جهت با سایر پژوهش‌های انجام‌شده متمایز است که سعی در نمادپردازی نقوش نشان در مهرهای ساسانی دارد.

1. Prudence Harper

2. Frye(ed.), 1973.

فیلیپ ژینیو دو مقاله در خصوص اصلاح خوانش کتیبه‌های این گل‌مهرها منتشر کرده است:

Gignoux, 1985 و Gignoux, 1974.

3. de Clercq, 1903.

4. Frye, 1968.

5. *Corpus Inscriptionum Iranicarum*

6. Frye, 1971.

7. Gignoux/ Gyselen, 1982.